

Опанас Маркович (27 січня (8 лютого) 1922, Кулажинці – 20 серпня (1 вересня) 1867, Чернігів) український фольклорист-етнограф, громадський діяч, член Кирило-мефодіївського братства. Перший чоловік письменниці Марії Вілінської (Марко Вовчок), значно вплинув на її літературну діяльність.

Народився в селі Кулажинцях (тепер Гребінківського району Полтавської області). Був шостим сином начальника канцелярії військового міністра Василя Марковича та домогосподарки Олени Керстен.

В 1836 році закінчив Пирятинське 4-х класне міське училище. У 1836 р. році батько відправив Опанаса до 2-ї Київської гімназії, при Київському університеті св. Володимира, де ректорував їхній близький родич Михайло Максимович. Викладали в гімназії університетські професори.

У 1842 році Опанас Маркович закінчив гімназію й вступив до Київського університету св. Володимира. В університеті став улюбленцем професора російської літератури Івана Красковського, пристрасного любителя українського фольклору. Він годинами міг слухати Опанасові перекази українських історій, почути хлопчиною у кріпацьких друзів в Кулажинцях. За дорученням проф. Красковського Опанас став записувати українські народні перекази, казки, прислів'я й приказки та пісні, що чув від селян.

У 1846 р. році Маркович закінчив навчання в університеті, залишився в Києві і розпочав активну громадську діяльність, зокрема й як член Кирило-Мефодіївського Братства. В червні 1847 року за участь у діяльності Братства був заарештований російською владою та засланий до російського міста Орел, де став працював в канцелярії військового губернатора. У Орлі він познайомився з майбутньою дружиною Марією Вілінською.

В 1851 р. році Маркович повернувся в Україну із засланим

Опанас Маркович

До 200-річчя з дня народження

ня у Орлі. У другій половині січня 1851 року Маркович та Вілінська одружилися. З Орла наприкінці 1851 року вони переїжджають до Чернігова, де Маркович улаштовується в видавництво газети «Черниговские губернские ведомости». На початку 1852 року у Марковича та Вілінської народилася перша дитина, дочка Віра, яка незабаром померла й похована в Чернігові. Згодом родина

«Двісті українських пісень»
(Ляйпціг-Вінтертур, 1866)

переїжджає до Києва, де Маркович починає працювати в Київській палаті державного майна. 27 травня 1853 року у родині народився син Богдан. 24 серпня 1855 року Опанас Маркович був призначений на посаду молодшого вчителя географії Немирівської гімназії (Вінничина).

На початку 1859 року Вілінська з сином переїждить до Санкт-Петербургу. 11 травня 1859 року Опанас Маркович виїждить до Санкт-Петербургу слідом за дружиною. Маркович та Вілінська жили у Санкт-Петербурзі. Маркович брав активну участь у літературному житті української громади Санкт-Петербургу, зокрема у

виданні українського журналу «Основа».

В середині 1861 року Маркович переїздить з Санкт-Петербургу назад в Чернігівську губернію, де на початку 1862 року він одержав посаду акцизного наглядача в Новгород-Сіверську.

В 1862 році Опанас Маркович писав у листі до Олександра Лазаревського: «Я коло пословиць мордюю і вже мов би й начисто йде. Як скінчу, за музику пісень візьмусь». Згодом Опанас Маркович передав своїй дружині в Париж зібраний ним українські пісні з мотивацією, що там їх можна буде з меншими труднощами видати. Вілінська видала частину їх у 1866 році у ляйпцігсько-вінтертурському видавництві Ріттера Бідерманна без згадки імені Опанаса Марковича, назвавши збірник «Двісті українських пісень. Співи і слова зібрав: Марко Вовчок».

11 серпня 1866 року Опанаса Марковича через захворювання на туберкульоз переведено в Сосницю (ближче до Чернігівської лікарні). В червні 1867 року хвороба його посилилась і його переведено до міста Чернігова. 1 вересня 1867 року Опанас Васильович помер в Чернігівській лікарні. Друзі Опанаса Марковича та сім'я тодішнього Чернігівського губернатора князя С. П. Голіцина зібрили гроші, щоб поховати його на кладовищі на Болдиних горах.

Незадовго до смерті Опанас Маркович та Марія Вілінська розлучилися. Єдине передсмертне прохання Опанаса Марковича до Марії Вілінської, щоб та привезла сина в Україну до Чернігова, щоб батько побачив сина востаннє перед смертю, не було виконано.

Багато зібраних Опанасом

Марковичем фольклорних та етнографічних матеріалів про Україну опублікували Амвросій Метлинський, Володимир Антонович, Михаїло Драгоманов, Матвій Номис тощо. Етнографічний нарис Марковича «Родинные обряды» був надрукований посмертно у 1869 році у часописі «Записки Черниговского губернского статистического комитета».

Одним з найвідоміших фольклористсько-етнографічних видань Марковича було «Українські приказки, прислів'я, і таке інше», видане Матвієм Номисом у Санкт-Петербурзі у 1864 році.

Музична спадщина. Вже в дитинстві помітили його потяг до музики. Мати Опанаса, Олена Керстен, сама непогана музикантка і прихильниця народних пісень, заохочувала його записувати почуті на вечорницях (де Опанас спілкувався з ровесниками кріпаками) пісні. Потім Олена Леонтівна придумувала до них музичний супровід, і вони з сином виконували ті пісні перед гостями.

Опанас Маркович – автор музики опери «Наталка-Полтавка» за однойменною п'єсою Івана Котляревського (1857) та опери «Чари» за однойменною п'єсою Кирила Тополі (1866), що були поставлені силами українських аматорських гуртків, якими Маркович керував у Чернігові та Новгороді-Сіверському.

Календар лютого

Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека ім. В. Короленка видала щорічний календар «Знаменні і пам'ятні дати Чернігівської області» – на 2022 рік. Укладачі: Л. В. Студьнова, І. Я. Каганова, О. В. Дорохова. Відп. за вип: І. М. Аліференко. Друкуємо лютому частину календаря.

5 – тому народився Микола Андрійович Славятинський (1902–1983) – український літературознавець, письменник, перекладач. Пережив п'ять років сталінських таборів. Один з фундаторів Чернігівської обласної організації Спілки письменників. Жив і працював у Чернігові.

8 – 200 років тому народився Опанас Васильович Маркович (1822–1867) – український фольклорист, етнограф. Чоловік письменниці Марії Вілінської (Марка Вовчка). Життям і діяльністю пов'язаний з Черніговом. Похований на Болдиних горах.

9 – народився Петро Дмитрович Барановський (1892–1984) – архітектор, реставратор П'ятиницької церкви у Чернігові.

12 – народився Олександр Федорович Ліндфорс (1837–1890) – губерньський земський гласний, один із засновників Чернігівської громадської бібліотеки (нині обласна бібліотека ім. В. Короленка). Брат Софії Русової. Син Федора Ліндфорса. власника маєтку в с. Олешня Ріпкинського р-ну. Похований в Олешні.

19 – народився Олександр Олександрович Русов (1847–1915) – український етнограф, фольклорист, земський статистик і громадський діяч, автор двотомника «Описание Черниговской губернии», один із засновників Чернігівської громадської бібліотеки (нині обласна бібліотека ім. В. Короленка).

20 – народився Микола Георгійович Гарін-Михайловський (1852–1906) – російський письменник, за професією інженер-шляховик. Проектував і будував вузькоколієву залізницю Крути–Чернігів, що зв'язала в 1895 р. Ніжин з Черніговом;

– народилася Тетяна Алімівна Миргородська (1962) – журналістка, волонтерка. Понад 20 років працювала в обласній телерадіокомпанії, створила цикл програм «Чернігівщина в житті славетних». Народилася і мешкає в Чернігові.

21 – народився Борис Степанович Дедков (1957) – художник, заслужений діяч мистецтв України. Засновник і директор галереї сучасного мистецтва «Пласт-Арт» у Чернігові. Народився у Новгороді-Сіверському.

23 – в смт Добрянки Ріпкинського р-ну народився Валерій Петрович Інютін (1942–2001) – лауреат міжнародних конкурсів фотохудожників. Керував обласним осередком Спілки фотохудожників України. Жив і працював у Чернігові.

25 – народився Василь Валентинович Шеболдаєв (1852–1900) – земський лікар Конотопського повіту Чернігівської губ., титулярний радник, хірург, громадський діяч, засновник нових напрямків у медицині. Очоловав лікарню в Батурині. Працював головним лікарем і завідувачем хірургічного відділення Чернігівської губерньської земської лікарні. Помер у Чернігові.

27 – в Конотопі Чернігівської губ. (нині Сумської обл.) народився Самійло Наумович Черкинський (1897–1980) – лікар-гігієніст, доктор медичних наук, професор, член-кореспондент АМН СРСР.

Булави і перначі з колекції Василя Тарновського

За каталогом 1898 р. у колекції В. В. Тарновського нараховувалося 4 булави і 12 перначів, які увійшли до зібрання Музею українських старожитностей ім. В. В. Тарновського, відкритого у Чернігові 1902 року. На жаль, музей зазнав значних втрат 17 травня 1919 року, коли чотири зброї, озброєні револьверами, увірвавшись до музею, зв'язали сторожа, розбили три вітрини і викрали близько 60 пам'яток. З клейнодів було викрадено 2 булави та 8 перначів.

30 травня одного з грабіжників було викрито і знешкоджено. Під час обшуку в його помешканні чекісти віднайшли і повернули до музею 14 предметів, серед них одну булаву, руків'я від булави та 4 перначі. Згодом надійшов ще 1 пернач. Злодіїв викрадені речі цікавили лише з матеріальної точки зору, більшість з тих, що повернули до музею, були понівечені.

Музей назавжди втратив 3 перначі, з-поміж них особливо цінний з гербами Польщі та Вишневецьких, датований 1670 роком, при-

крашений 45 смарагдами і 64 рубінами. На думку укладачів каталогу, клейнод дарований польським королем Вишневецькому. Від пернача за № 296 збереглася лише одна пір'їна, а останній – за № 297, був єдиним у колекції В. Тарновського, виготовленим зі сталі, таушованою золотом.

У повоєнні роки музей втратив ще три клейноди. У наказному порядку 1952 року Київському історичному музею (нині – Національний музей історії України) для поповнення експозиції передано булаву та пернач, наступного року Переяслав-Хмельницький музей (нині – Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав») отримав на постійне зберігання пернач на виставку, присвячену 300-річчю Переяславської ради.

Нині в Чернігівському історичному музеї маємо з колекції В. Тарновського дві булави, руків'я від булави, 6 перначів та окремі деталі двох з них.

Чернігівський історичний музей імені В. В. Тарновського

Краса України

Нещодавно побував у приватному музеї Юрія Дахна, що на Чернігівщині. Отримав від побаченого неймовірно враження.

Здійснив цю подорож завдячуючи мому приятелю, відомому меценату та активному громадському діячу Володимирі Коліньку. Маршрут поїздки пролягав українським Подесенням, був дуже цікавим, наповненим відвіданнями історичних місць Київщини та Чернігівщини.

А тепер про музей. Пан Юрій зумів створити в маленькому селі Москалі етнографічний музей, експозицією якого не зможе порівнятися жоден подібний державний музей в Україні.

За власні кошти Юрій придбав чотири старі хатини, в яких вже ніхто не жив, і оживив їх духом високої української культури з метою зберегти надбання українського народу.

Тож Юрій і його родина є носіями збереження інформації про історію свого села і краю, історію церкви, місцевих звичаїв, пісень, особливості мови, легенд, а також інформації про історію людей які проживали в цьому селі.

Для мене, народженого на Поділлі, було дуже цікаво пізнати культуру побуту Чернігівського Полісся, відмінності ткацтва і вишивки.

Від початку знайомства із Юрієм я зрозумів, що для нього і його родини колекціонувати старожитності – це не просто захоплення, це справжній, свідомий вияв українського патріотизму.

Створення і діяльність таких музеїв навряд чи може спиратися на волю і широкую допомогу держави, у нинішньому вигляді вона може відігравати скоріше допоміжну функцію. Спіратися такі музеї можуть, перш за все, на окремих ентузіастів (яких є не так мало на теренах України), а також на недавню створені Об'єднані територіальні громади, окремих меценатів. Важливу роль в цьому процесі мала б відігравати українська церква.

До історії музею Юрія Дахна. Він – колишній керівник районної пошти, почав збирати експонати для музею у 2006 році і йому вдалося зробити навіть більше, як на один музей. То ж відкриваймо і ми, дорогі українці, за його прикладом кожен свій край.

Стенан БРАЦЬОНЬ
Київ